

Mellan två världar

Filmen bygger på ett verkligt fall där två polska killar blyr mot väst, mot drömmen om ett friare och rikare liv. Men hur blev det?

Drömmen och förväntningarna för folket i det forna östeuropa – om en ljusglittrande tillvaro efter murens fall är en av orsakerna till den politiska turbulens som nu råder.

Mellan två världar bidrar till vår förståelse av denna process.

av Annika Thor

Flykten till friheten – hur många gånger har vi inte sett den gestaltad på film? Men om friheten är en illusion, vart leder då flykten?

Bröderna Jedrek och Grzes bor med sina föräldrar och småsyskon i ett ruckel i utkanten av en polsk småstad. Kommunistregimen har ännu inte fallit, och brödernas förar har fått sparken från sitt lärarjobb av politiska skäl.

Jedrek, som är i femtonårsåldern, står inte ut med det kvävande förtrycket.

Tillsammans med flickvännen Elka planerar han att rymma till väst. Lillebror Grzes hakar på planerna, och det är han som kommer på flyktvägen: de ska gömma sig i ett litet utrymme under en av de stora långtradarna som fraktar varor till väst.

De ger sig av hemifrån, men flykten går itne enligt planerna. Elka skadas vid en motorcykelolycka och måste ge upp. De två bröderna fortsätter ensamma, inklämda i det plågsamt trånga, smutsiga, avgasstinkande utrymmet under långtradaren. Till slut stannar ekipaget vid en dansk bensinstation. De har nått sitt mål – västvärlden med dess frihet och överflöd.

Oviss framtid

Men friheten överflödet är inte för dem. Jedrek och Grzes placeras på en flyktingförläggning i väntan på beslut om asyl. Under tiden tar myndigheterna hemma i Polen ifrån deras föräldrar vårdnaden om sönerna, eftersom de anses vara medskyldiga till flykten. Elka placeras på uppfostringsanstalt. Nu finns det inget att återvända till. Finns det någon framtid, om de blir kvar?

Jedrek med sin frusna sorg, den praktiske, optimistiske Grzes och den trotsigt självständiga Elka gestatas alla mycket övertygande och gripande av de unga skådespelarna och dröjer sig kvar i minnet när filmen är slut.

Mellan två världar är en polsk-dansk-fransk samproduktion i regi av Maciej Dejczer. Den bygger på ett verkligt fall och spelades in i slutet av 80-talet, före Berlinmurens fall och liberaliseringsvågen i Östeuropa. Trots detta är den förvånande frispråkig vad gäller förhållandena i Polen. Fattigdomen, tristessen och hopplösheten, den byråkratiska maktfullkomligheten och den ogenerade opportunismen skildras med svidande skärpa.

Genomtänkt bildspråk

Till det bidrar i hög grad ett mycket genomtänkt bildspråk. Redan i filmens första minuter kontrasteras en fågels fria flykt mot Jedreks ansikte, instängt bakom en fönsterruta. Symbolen blir inte övertydlig, eftersom fågeln också har en "verklig" innebörd för fågelskådaren Jedrek. Framför allt i filmens polska del fokuseras olika detaljer, som skapar en förtätad, poetisk stämning. I denna första del är färgskalan

genomgående grå, blå och brun, med en stämning av isig senhöst och vinter. När bröderna nått Danmark förändras filmens färger, blir klara och skarpa, nästan grälla. Pojkarna ser utklädda ut i sina förgglada vinterkläder. Överallt glittrar och lyser det, som om "väst" vore en enda stor julgran.

Under filmens första timme byggs förväntningarna upp enligt den traditionella dramaturgiska modellen: tanken på flykt, de misslyckade försöken, förberedelserna, genomförandet, de oväntade hindren som måste övervinnas. Men modellens sista led, triumfen då målet uppnåtts, uteblir. Formmässigt är detta en svaghet – spänningen får ingen utlösning och filmens sista del kan upplevas som stillastående. Men innehållsmässigt är det naturligtvis själva poängen: flyktens drömda mål är omöjligt att uppnå.

Drömmen om kapitalismen

Drömmen om det kapitalistiska konsumtionssamhället, om ett överflöd av varor, om glittrande ljusreklam och inbjudande skyltfönster, var en av drivkrafterna bakom det folkliga missnöje som till slut ledde till de östeuropeiska kommunistregimernas fall. Liksom pojkarna i filmen har stora grupper av människor i Polen, DDR och andra forna öststater fått se sin dröm krossas, nu på hemmaplan.

Marknadsekonomin har skapat överflöd för vissa, och fortsatt eller förvärrad misär för andra. Gapet mellan de förväntningar på ett bättre liv som byggts upp hos stora befolkningsgrupper och verklighetens långsamma utveckling utgör en ständig källa till politisk oro och turbulens.

Det samhälle som skildras i *Mellan två världar* finns inte mer. Men genom att visa hur det såg ut och vilka drömmar det gav upphov till bidrar filmen till vår förståelse av samhällsproblemen i dagens Östeuropa.

Produktionsuppgifter

Polen, Danmark, Frankrike 1989

Originaltitel: 300 mil till himlen

Manus: Cezary Harasimowicz

Regi: Maciej Dejczer

Foto: Krzysztof Ptak

Klippning: Jaroslaw Wolejko

Musik: Michal Lorenc

I rollerna

Grzes – Wojciech Klata

Jedrek – Rafal Zimowski

Elka – Kama Kowalewska

Modern – Jadwiga Jankowska-Cieslak

Fadern – Andrzej Mellin

Tekniska uppgifter

Längd: 93 min

Format: Vidfilm 1: 1.66

Ljud: Mono

Censur: Från 11 år
Översättning: Julian Birbajer
Svensk premiär: 1995-02-17

Distribution
Svenska Filminstitutet, Box 27126, 102 52 Stockholm
Tel 08-665 11 00, fax 08-661 18 20